SIVISTYSVALIOKUNTA 8.3.2024
Perusopetuksen oppilaiden kansalliset oppimistulokset PISA 2022 -tutkimuksessa (asiatunnus O 54/2023 vp); tulokset ja analyysi

ASIANTUNTIJALAUSUNTO
Minna Rytisalo, FM, kirjailija, äidinkielenopettaja

Pisa-tulosten lasku ei ole yllättänyt ainuttakaan tuntemaani suomalaista opettajaa. Taitojen heikkeneminen on näkyvissä jokaisessa luokassa joka puolella maata koko ajan. Käytännön arjessa se tarkoittaa sitä, että rimaa on pitänyt laskea ja tehtäviä yksinkertaistaa, koska neljäs- tai viidesosalle luokasta ei voi antaa nelosta eli hylättyä arvosanaa. Myös luki-testauksien kanssa on joissakin kouluissa jouduttu muuttamaan kriteerejä: yli puolet seiskaluokkalaisista olisi joutunut jatkotesteihin, jos kaikille tehtävän alkutestauksen pistemääräraja olisi pysynyt samana.

Tilanteeseen on esitetty korjausehdotuksia.

1. Kielletään **kännykät** lain voimalla. En tiedä yhtään opettajaa, jonka mielestä tämä nostaisi Pisa-tuloksia.

2. Tiukennetaan **kuria**. Tämä on mennyttä maailmaa. Kurinpidon ongelmat eivät ole syy siihen, että peruskoulussa ei opita perusasioita. Suomalaiset opettajilla on kyllä pedagogiset keinot hallussa, jos he vain saavat tehdä työtään rauhassa ja jos asioihin puututaan ajoissa.

3. Tehdään peruskouluihin **päättökoe**, niin kaikkien olisi pakko opiskella. Tämä ei auta. Peruskouluissa opetetaan jo niitä asioita, joita opetussuunnitelmaan on kirjoitettu. Päinvastoin, päättökoe lisää stressiä niiden oppilaiden keskuudessa, jotka ovat tavoitteellisia ja tiukilla jo valmiiksi. Lisäksi on vaarana, että kouluja aletaan vertailla, ja se eriarvoistaa entisestään. Kouluissa on jo käytössä vapaaehtoiset valtakunnalliset kokeet, jos jossakin halutaan mitata oman koulun menestystä tietyssä oppiaineessa.

4. Vähennetään **kirjauksia ja sälätyön** määrää. Joillakin opettajilla tätä on valtavasti ja se vie aikaa ja voimia. Olisi myös syytä miettiä opettajien toimenkuvien selkeytystä: koulun muulla henkilökunnalla on kaikilla määritellyt tehtävät. Koulusihteeri, siistijä ja kiinteistönhuoltaja voivat sanoa, että ei, ei kuulu tehtäviini, opettaja ei. Hän on se, joka lopulta hakee jäisen pihan toiselta puolelta kouluruokaa oppilaalle, jonka jalka on kipsissä. Tai kantaa teknisen työn luokkaan kaasupullot, jotka ovat liian painavia, että talkkarit saisivat niitä nostella. Työsuojelu on kieltänyt.

5. Tehdään asioista nuoria **kiinnostavia** ja lisätään vaikka **pelillistämistä**. Aikuiset tietävät, mitä taitoja ja millaista elämää varten kouluissa opiskellaan. Sisällöt ja asiat on määritelty

opetussuunnitelmissa ja niissä pyritään ottamaan huomioon lasten ja nuorten kehitystaso, eri tieteiden ja alojen sisällöt ja tulevassa elämässä ja jatko-opinnoissa tarvittavat taidot.

Peruskoulussa opetetaan perusasioita joka päivä ja koko ajan. Lisäksi koulussa opetellaan olemaan ihmisiä ja ottamaan vastuuta — koululla on siis itseisarvoinen tehtävä. Koulun tehtävä on tuottaa aikuisia, jotka pystyvät elämään tässä maailmassa sovussa itsensä ja toisten kanssa.

6. Tehdään mahdottomaksi, että peruskoulusta pääsee ilman **perustaitoja**. Tällä hetkellä opetussuunnitelma antaa mahdollisuuden taitojen **kompensaatioon** eikä kukaan jää luokalle. Taitojen kompensaatio tarkoittaa sitä, että vaikka oppilaalla olisi olemattomat luku- ja kirjoitustaidot, hän voi saada hyväksytyn arvosanan, jos vaikka esitelmien pito onnistuu jotenkin tai ryhmätöissä hän on jollain tavalla mukana. Perustaidoissa taito ei kuitenkaan voi kompensoida toista.

   Pohtia sopii sitäkin, onko siis opetussuunnitelmat pakattu liian täyteen, jos arvosanat ovat kompromisseja. Pitäisikö siis esimerkiksi äidinkielestä arvioida erikseen kirjoitus-, luku- ja viestintätaidot sekä kirjallisuus, eikä niin että arvosana on kaiken keskiarvo.

7. Lisätään koulun **aikuisia**. Mitä pienempi yksikkö, sitä paremmin lapset voivat. Kun ihmiset tuntevat toisensa nimiltä, heidän välillään on yhteys ja siitä syntyy aito yhteisö. Kouluissa voisi olla avustajien ja ohjaajien lisäksi sosiaali- ja perhetyön ammattilaisia, psykiatrisia sairaanhoitajia ym.

   Kouluterveydenhuoltoon eli perustason ennaltaehkäisyyn ja hoitoon suunnitellut leikkaukset ovat vääryys heikoimmassa asemassa olevia lapsia ja nuoria kohtaan. Terveysongelmien ehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat keinoja auttaa perheitä.

   Tulisi tutkia ennakkoluulottomasti ja hallinnonalat ylittäen keinoja auttaa erityisesti niitä lapsia, joille koulunkäynti on vaikeaa. Esimerkiksi Uudessakaupungissa on kehitelty malli, jossa kouluun on palkattu mielenterveyshoitajia, joiden työ tapahtuu tukiluokissa eikä niin, että lapsi käy vastaanotolla kerran viikossa tai joutuu pahimmassa ja paljon kalliimmassa tapauksessa sairaalakouluun tai osastohoitoon. Tämä järjestely on ollut kunnalle halvempi, tuloksellisempi ja lapsille inhimillisempi, ja kokemukset ovat pelkästään positiivisia. Uudenkaupungin sivistystoimenjohtaja Arja Kitola on tehnyt tässä asiassa upeaa pioneerityötä, jota sote-alueella nyt kyseenalaistetaan, vaikka heillä olisi Uudessakaupungissa valtakunnallisesti monistettavissa ja jaettavissa oleva, kustannustehokas malli työstä, joka aidosti auttaa kaikkein vaikeimmin oireilevia lapsia.

   Lisäksi on syytä todeta, että Pisa-menestyjä Virossa koulutuksen määrärahat on kaksinkertaistetty 2000-luvulla, meillä leikattu satoja miljoonia. Myös **inkluusio** on ollut monissa kunnissa säästökeino.

8. **Tiedonkulkua** pitää parantaa. Opettajalla pitää olla oikeus tietää, jos hänen luokkaansa tulee oppilas “kuntoutumaan”. Taustalla voi olla vaikka mitä itsetuhoisuudesta perheen tragedioihin, eikä opettaja saa nykyisen lainsäädännön takia tietää näistä mitään. Vaikka

opettaja ei ole mielenterveys-, hoito- tai sosiaalityön ammattilainen, hän voi omassa työssään tukea lasta, jos tietää, mikä häntä vaivaa.

9. Viimeiseksi nostan esille kaikkein tärkeimmän asian. Pisa-tulokset kertovat, että **sosioekonominen tausta** näkyy oppimisessa. Suomessa on 150 000 lasta, jotka elävät köyhässä perheessä. Kaikkien lähtökohdat eivät ole samanlaiset, ja Suomen sosiaali ja terveys ry on arvioinut, että pienituloisten määrä lisääntyy yli 68 000:lla, jos hallituksen suunnittelemat sosiaaliturvan leikkaukset ja säästöt toteutuvat. Näilläkin pienituloisilla on lapsia.

   Luokissa istuu lapsia, jotka eivät tiedä, onko viikonloppuna ruokaa, ja heidän vieressään istuu lapsia, joiden vanhemmat voivat ostaa heille tukiopetusta - sellaistakin Suomessa on, varakkaat perheet voivat ostaa lapsilleen paremmat lähtökohdat elämään.

   Tutut opettajat kertovat, että hyvin toimeentulevista perheistä tulevat lapset erottuvat niistä lapsista, jotka tulevat heikommin pärjäävistä perheistä. Ensinmainituilla on kaikki saatavilla eikä siksi kunnianhimoa. Joku esim. huolehtii heidän nukkumisrytmistään ja syömisistään ja syy menestyä heikosti on vaikkapa se, että tottumus tehdä pitkäjänteistä työtä puuttuu, samoin tylsyyden sietokyky.

   Sen sijaan toisissa lapsissa ylisukupolvinen syrjäytymisen kierre näkyy. Lapsilla ja nuorilla voi olla huoli läheisistään ja aikuisten vastuut. Uskovatko he siihen, että koulutus tuottaa parempaa elämää ja hyvinvointia, millä tavalla yhteiskunta puhuu heistä ja heidän kaltaisistaan, miten heihin suhtaudutaan, kannustaako yhteiskunta heitä siihen, että kannattaa ponnistella? Vai ovatko he oppineet, että yhteiskunta on vihollinen ja että he ovat järjestelmän ulkopuolella?

   Näitä ongelmia ei ratkaista kouluissa mutta ne näkyvät kouluissa ja ne näkyvät Pisa-tuloksissa. Kyse on eriarvoistumiskehityksestä ja siitä, millä tavalla heikoimmassa asemassa olevia perheitä kohdellaan. Onko toivoa paremmasta? Onko heillä väliä? Onko uskoa huomiseen? Mistä sitä saa?

Äidinkielenopettajana tiedän, että järjestelmään kiinnitytään kielellä. Se liittää meidät toisiimme ja yhteisöön, ja siksi perustaidoissa on kyse nimenomaan kielestä ja kyvystä käyttää sitä ja ymmärtää toisia. Ilman oman kielen taitoa jää ulkopuolelle. Se eriarvoistaa, lisää ennakkoluuloja ja polarisaatiota ja on paljon huolestuttavampaa kuin Pisa-tulokset, vaikka se myös näkyy niissä.

Kun on lasten puolella, on tulevaisuuden puolella. Koulutus on arvo sinänsä, samoin sivistys, ja näiden pitää olla yhtäläisesti kaikkien saatavilla. Tämän päivän koulussa kasvatetaan huomisen aikuisia, eikä koulun tehtävä ole lisätä talouskasvua tai kilpailukykyä eikä treenata Pisa-kokeeseen. **Koulun tehtävä on kasvattaa hyviä ihmisiä. Sivistys on taitoa käyttää tietoa hyvään**, kirkkohistorian professori Tuomas Heikkilä on sanonut. Koulun arvopohjan pitäisi perustua tämän varaan, ei sen, mitä markkinatalous tai elinkeinoelämä kulloinkin toivoo.